

הלכות נטילת ידים סימן קס

קס איזו מים פשרים ואיזו פסולים לנטילה, וכו' ט"ו סעיפים:

א פתח קמא דמפכת
ז"ב: ב תרמ"ב: פתח
ו סתלכות בנתח
ג שם פתח קמא
ד תר"ש
ה פתח ספכת ז"ב:
ה טלחה שם פתח
קמא

א מים (6) (א) שנשטנו מראיהן, בין (ב) מחמת (3) עצמן בין (ג) מחמת דבר שנפל לתוכן בבין (ד) מחמת מקומם. (א) (ה) פסולים: ב געשה במים (ו) מלאכה או (ז) ששורה בהם (7) [7] פתו, (ח) אפלו (ט) נתפון לשרות בכלי זה ונפל לשני, פסולים. (ט) ואם צגן זין (1) [1] במים, פסולים. (י) ואם הדיח בהם (יא) פלים, (יב) פסולים, ואם היו פלים מודחים (1) [1]

באר היטב

הכרע דאם טבל במים הפשרים לנטילה מכרף ענ"י ואם הם פסולים לנטילה כמ"ש סימן קס ס"ט מכרף על טבילת ידים, מגן אברהם:

(6) שנשטנו. ואם תודו לבריתן לשרים, מ"א: (3) עצמן. ברמב"ם ליתא הך גרסא דבין מחמת עצמן, ולכן יש להקל כשנשטנו מחמת עצמן, ט"ו מ"א: (א) פסולים. כתב הבי"ח: דנאק בנטילה פוסל שני המראה אבל בטבילת ארבעים סאה לא נפסל משום שני מראה, דהשתא לטבילת כל הגוף פשרים ק"ו לנטי: (7) פתו. אם נתן במים דבר להריח כגון גרד, הו' קשרה בהן פתו, של"ה, ומ"א כתב: אגן לא קי"ל הכי, ע"ש: (8) נתפון. ואם נפל פת מעצמו למים, דעת הבי"ח להתיר וט"ו והיין הנה כבר צונן איך לפסל המים לנט"ו, וה"ה אם נתן דגים חיים לתוך המים פועלים בהם כלל רק מצילין ממיחה, מ"א וע"ת ושכנה"ג בשם רמ"א: (1) פסולים. והוא הדין אם הדיח בהן ירקות פסולים, ר"ו. ומשמע דירקות דומיא

שערי תשובה

[7] פתו. עכה"ט. ועין כר"י בשם מהר"א נחום בתשובת כתי" דאם ראוהו פת במים של שמעון, גס"פן פסולים, ע"ש (ומ"ש שם לחלות בפלגתא אם אדם אוסר דשא"ש הוא תמוה, ועין מ"ש לחלק ב"ה היא דמחצת הפךם כו' למשל"ך חלב בקורת חסרו, עין שם במהרי"ך דחל"ת). ועין באש"לאברהם מ"ש בשם ספר בית יודו, ובר"י כתב ג"כ בשמו דאם ברוך הפלים במים לראות אם הם שלמים או שבורים, פסולים, ומים שנותנים בכלים חדשים להקניס בהם זין כו', עין שם: [1] במים. עכה"ט. ועין כר"י אפרים בשם רמב"ם לחלק בין מים שנותנים בהם דגים ובין מים לקמן בירקות שלא יכמוש:

משנה ברורה

זה מלאכה ונעשו המים שופכי⁹¹, ואפלו אם שרה בהן אחר שאינו בעל המים [שע"ת], וכן בשארי מלאכות אין חלוק בין הוא עצמו לאחרים⁹²; אכן בחודשי רבי עקיבא איגר מסתפק בכל זה: (7) אפלו נתפון. פיין דעל-פל-פניי נתפון לשרות פתו במים⁹³, (8) אבל אם לא נתפון כלל לשרותו ונפל מעצמו במים, כשרים⁹⁴, דלא שויגהו כשופכין [והוא הדין (י) אם נפל כלי במים והודח שלא במתפון]. אם נפל בגד לתוך המים והוציא משם, (יג) לא נפסלו המים, פיין שלא נתפון, וכמו בפת, אבל המים שמצה מהבגד פסולים [אחרונים]: (ט) ואם צגן נכו'. דחשיב מלאכה, שעל-ידי המים נצטונגו⁹⁵; (י) ואם היה זין צונן נתן לתוך המים רק שלא יתחממו מהם היום, כשרין⁹⁶, (טו) והוא הדין אם נתן בתוכן דגים חיים שלא ימותו, דכל זה לא מקרי מלאכה, דאין המים פועלים בהם רק ששומרים אותן; ואפלו אם מת הדג אחר-כך לא נפסלו המים⁹⁷ [א"ר: (י) ואם הדיח מדבר הדבוק בהן, (טו) או כדי שישתלק מהן הריח: (יא) פלים. והוא הדין אם הדיח בהן ירקות [י"ו]. ומשמע לכוונה דאם היו מודחים ונקיים, כשרים המים, דלא מקרי מלאכה כלל, דומיא דכלים [מ"א]. ומכל מקום אם שרה בהן הירקות שלא יכמושו⁹⁸, דעת המגן אברהם (יז) ועוד אינה אחרונים דמקרי מלאכה ופסולין⁹⁹, (יח) ויש מקלין בדיעבד¹⁰⁰ אם הם לחים ונקיים מעפורית, ונתנם רק שיעמדו לחלחית שבהן; ואם יודמן לו אחר-כך מים, נכון לטל שנית וכלי ברכה: (יב) פסולים. והוא הדין שאר מלאכות, כגון שנתן בהם פלים שנתבקעו בימות החמה כדי שיתפוצו, או שמרד בהן מדיח, וכן אם היו עומדין המים בכלים שיש בהם שנתות בשביל משקל [דהיינו שיש בהן חריצין לסמן לליטר] ולשני לליטר, דבשנתותן בתוכן הדבר שרוצין לשקל עולה המים עד החריצין ושקלו בתוכן אינה דבר, חשיב נמי מלאכה ופסולין [מ"א]

(עט) ורק לטבילה, וכדלקמה בסימן קס סעיף ט, מכרף על טבילת ידים¹⁰⁶:

א (א) שנשטנו מראיהן. וזלפינן זה ממים של כיר שהיה לקידוש ידים במקדש, ודפסולים בשנוי מראה [ב"י בשם הרא"ה]: (ב) מחמת עצמן. כגון שעמד בכלי (6) זמן רב עד שנעשה ירק על-ידי האויר החם. והנה המחבר העתיק זה מלשון הטור, אבל ברמב"ם לא נזכר לפסל אלא בנשתנה מחמת דבר אחר¹⁰⁷, וכן הוכיחו (3) האחרונים והסכימו לדינא דמתר בנשתנו מחמת עצמן: (ג) מחמת דבר שנפל. כגון (ג) דיו ושארי מיני סממנים וצבעים, (ד) ואף שלא נמוח גוף הצבע בתוכן, אלא שעל-ידי שרתן נשתנה המראה, (8) והוא הדין אם נשתנה על-ידי עשן ושום דבר, דרק מחמת עצמן כשרים. אכן מה נשתנה על-ידי עפר וטיט שנתערב בתוכו לא חשיב שנוי מראה, וכדלקמה בסעיף ט, (1) משום דדרך גדול המים הוא פן להיות מערב בעפר וטיט, (1) וגם הלבסוף כשיששו אותן דרכן לצל¹⁰⁸. ועין לקמה בסעיף ט: (ד) מחמת מקומן. בין שנשטנו (ח) כשהיו עומדין בקרקע ובין אחר-כך כששאבן בכלי ונשטנו על-ידי הפלי. ודע, דמה שנופלין המים בשנוי מראה כל-דיו¹⁰⁹ הוא דנאק כשנוטל בכלי על דיו, (ט) אבל בטובל דיו בארבעים סאה, אינו פוסל מחמת שנוי מראה כל-דיו, וכמו בטבילת הגוף דאינו נפסל המקנה מחמת שנוי מראה, אלא אם-כן נפל בתוכו גוף הצבע ונמוח בתוכו¹¹⁰ או משקה כגון זין אדם, וביצא בזה שאר מירפות, וכמבאר בירדה"דעה [סימן רא, סעיף כה"כ]. ובמעין אינו פסול שנוי מראה כלל, כמבאר שם: (ה) פסולין. ואם תודו לבריתן, כשרים¹¹¹ [מ"א ושי"א]: ב (ו) מלאכה. דכשאדם עושה במים דבר שיש לו צורך, (י) נעשו כשופכין¹¹² העומדים לשפיקה ופסולים לנטילה¹¹³: (1) ששורה בהם. דחשיב

שער הציין

(עט) מגן אברהם בשם ספר פני-צדק ומ"א אדם והג"ז: (6) ב"ח ופרישה. ואם עמד במקום מפוש עד שעל-ידיהו נתקלקלו המים ונשתנה מראיהן, אפטר דתיי בכלל נשתנו מחמת מקומן שהזכר לפסול: (3) ט"ו ומגן אברהם והג"א ושי"א וכן מוכח מסעיף י"ב: (א) משנה: (7) מאמר מרדכי ופשוט, דלא גרע מנשטנו מחמת עשן, ואף דבמקנה כשר בזה: (8) הג"ז: (1) הר"ז: (1) פרימג"ז: (8) רמב"ם: (10) אחרונים: (י) הרמב"ם: תר"ש כתב טעם אחר, אכן מכל האחרונים משמע דטעם זה עקר, וכן כתב הרש"ל ורמב"ם: (11) ב"ח ומגן אברהם ועוד הרבה אחרונים, דלא כט"ו: (12) ח"א אדם: (13) ואם היה הבגד מלכלך הרבה ושהה בתוך המים ועל-ידיהו נמאס המים, אפטר והוא בכלל שופכין, וכמו בשתה קלב, לקמה¹¹⁴ בסעיף ד במשנה ברורה, עין שם: (14) עלת-תמיד בשם דמשק-אלעזר: (15) עלת-תמיד ומגן אברהם ושי"א: (16) ר"מ, וכן כתב ברדה-חיים: (17) הג"ז ורדה-חיים, וטעם, דהמים מוסיפין לחלחית בהירות ומשום זה אינם נקמשים ולכן פסול אף בדיעבד [בגדרישע ויד-אפרים]: (18) פרישה ואלהי רבה וחי"א אדם:

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָם

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק צז]

וְקָדְלָקְמָה בְּסִימָן קָם סְעִיף ט, מְבַרְרָה 'עַל טְבִילַת יָדַיִם' (86).

86) ולענין נטילת ידיים בבוקר, כתב לעיל (סי' ד ס"ק ז) שאם נטל את ידיו במים הפסולים לנטילת ידיים לסעודה, יברך על נטילת ידיים, אף שהמים פסולים לנטילה לסעודה [ולא יברך על נקיות ידיים, כמו שכתב שם (ס"ק נח) לגבי מי שאינו נטל אלא מנקה ידיו בכל דבר המנקות].

והחזו"א כתב (א"ח סי' כג ס"ק יג), שלעולם מברך על נטילת ידיים, שאף שאין המים ראויים לנטילה, הרי בטבילתו מקיים מצות נטילת ידיים, שהרי הצטוונו רק על נטילה ולא על טבילה, ואף הטובל מקיים מצות נטילה.

סִימָן קָם

אֵיזו מֵיִם בְּשֵׁרִים וְאֵיזו פְּסוּלִים לְנְטִילָה

[משנב ס"ק ב]

אָלָה בְּרַמְבַּ"ם לֹא נִזְכַּר לְפָסֵל אֶלָּא בְּנִשְׁתַּנְּה מַחְמַת דְּבַר אַחֲרָי.

1) אך דעת החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק ז ו-יג) שאפשר שכוחת הרמב"ם במה שכתב (פ"ו מהל' ברכות ה"ז) 'מים שנשתנו מראיתן וכו', בין מחמת מקומן, היינו למים שנשתנו מחמת עצמם ומפני שאין דרך השינוי מחמת עצמם אלא מחמת מקומם, וכגון שהיה המקום חם ביותר או שאר שינויים שעל ידי האויר, לכך קרא הרמב"ם לשינוי זה שינוי מחמת מקומם [וכענין זה כתב הערוך השולחן (ס"ג) שלעולם אין המים משתנים מחמת עצמם ממש, וידוע שהמים העומדים בכלי ימים רבים עד שנשתנו במראיתם לירקון כשיחפשו שם ימצאו הרבה זבובים ותולעים ועל ידי זה נשתנו במראיתם ונמצא שכל השינוי הוא מחמת דבר אחר אלא שבלשון בני אדם קוראים לזה נשתנו מחמת עצמם. ולכן מסקנתו להלכה ולמעשה כהטור השו"ע שאפילו מחמת עצמם פסולים כיון שבאמת אין זה מחמת עצמם].

[שעה"צ ס"ק ב]

[כן מוכח מסְעִיף ט].

2) היינו מדברי השו"ע שכתב שם שאפשר ליטול ידים בדבר שתחילתו מן המים כמו יבחושים אדומים, אף שאין להם מראה מים, והרי הם כמים שנשתנו מחמת עצמם. אמנם במשנב' להלן (ס"ק מד, ראה שעה"צ ס"ק מו) כתב, שאפילו לדעת השו"ע כאן שמים שנשתנו מחמת עצמם פסולים, מותר ליטול ביבחושים כיון שעיקר תחילת גידולם כך היה ולא היה בהם שינוי מראה.

[משנב ס"ק ג]

וְגַם דְּלִבְסוּף קְשִׁיפֵהוּ אוֹתָן דְּרַךְ לְצַלָּה.

3) וכן מים שנתערב בהם דבר דק כגון שומשומים, ומחמת כך נשתנו מראיתם, כתב החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק ט) שכשרים לנטילה ואין זה נחשב שינוי מראה, משום שהמים בעצמם לא נשתנו מראיתם אלא שמחמת ערבוב השומשומים נראה כאילו נשתנה מראה המים, ואין נחשב שינוי מראה רק בדבר המדווג יפה עם המים. וסיים שדברים אלו הם בכלל מה שכתב המשנב' בשם הפרי מגדים [ראה שעה"צ ס"ק ז] שאפשר לצול את המים.

לענין נטילה במים שנראה בהם כמין ענן לבן בעת מילוי המים בכלי, מחמת לחץ אויר וכוד', ולאחר זמן מועט נעלם, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יג) שתלוי בשני העטמים שכתב המשנב' כאן, שלפי הטעם שדרכם לצול, מותר ליטול הידים אף בעוד

מראה הלב מעורב במים, ולפי הטעם שדרך גידול המים הוא כן, כאן שוודאי אין דרך המים כך, יש להמתין קודם הנטילה עד שיחזור המים למראיתם ויצולו. ולכן לכתחילה יש להמתין איזה רגעים קודם הנטילה עד שיחזרו המים למראיתם, אבל אם כבר נטל אינו צריך ליטול שוב [שהעיקר כהטעם שדרכו לצול].

מאידך בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"א תשובה ז) כתב שהמים כשרים לנטילה גם לפני שחזרו למראה הרגיל, כיון שאין זה נחשב שינוי מראה, שהמראה הלבן אינו מחמת שנתנו בהם צבע, אלא חזותא בעלמא מחמת הלחץ שבצינורות. וכעין זה כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סי' יא) הוביא עוד טעמים להתייר. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תיז), והגר"ש אויערבך (משנב' ביצחק יקרא) להתייר.

ובמים שנראה בהם כמין ענן לבן כנ"ל מחמת שמעורב בהם חומר חיטוי כימי, ולאחר זמן הוא שוקע בתחתית, כתב בשו"ת להורות נתן (חיד סי' ח אות א) שאפשר ליטול בהם מחמת טעמו של הפמ"ג שמים שדרכם לצול לאחר זמן כשרים מיד לנטילה, והוסיף (אות ה) שאולי כיון שנהגו להוסיף במים את החומר הנ"ל מפני חשש מחלות, הרי זה כבר נחשב בגדר דרכו בכך, וא"כ המים מותרים אף מחמת הטעם הראשון שהביא כאן המשנב'.

ולענין מי סודה, כתב בשו"ת אור לציון (שם פמ"ז תשובה ד) שוודאי שכשרים הם לנטילה, שהסודה לא משנה את המראה ולא פוגמת את טעם המים.

[משנב ס"ק ד]

שְׁפָסְפִילִין הַמֵּיִם בְּשֵׁנוֹי מְרָאָה כֵּל דְּהוּי (וכו', גוף הַצֶּבֶע וְנִמּוֹחַ בְּתוֹכָם).

4) לענין יין לבן, מבואר להלן (ס"ק טג) שלא נחשב שנשתנה ממראה מים, ואינו נחשב אפילו שנשתנה כל דהו.

ולענין נטילה בסוגי משקאות ממותקים, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק טד.

5) החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק ט) כתב שדין זה לא נזכר בראשונים, ולכן נראה שאף אם הצבע נימוח, המקוה כשר משום שהמראה לא נקרא דבר שיש בו ממש, וגם גוף הצבע שנימוח בטל במים ונהפך למראה שאין בו ממש, ואפילו אם נשאר מהגוש, הרי הוא כעפר המעורב. ואין זה דומה ליין אדום ומי פירות שפסולים את המים, כיון שעל ידם שוב אין המים נקראים מים אלא יין מווג או מי פירות, אבל כאן נקראים מים צבועים.

[משנב ס"ק ה]

וְאֵם תְּוֹרֵי לְבָרִיתָן, בְּשֵׁרִים (6).

6) אמנם החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק יב) מצדד שאף כשחזרו לבחייתם לא חזרו לכשרותם. וראה מה שהבאנו להלן (ס"ק כז) לענין מים שנתחממו וחזרו וצטננו, אם חזרו לכשרותם לפי דעת החזו"א.

[משנב ס"ק ו]

נְעֻשׂוּ לְשׁוֹפְכֵינִי הַעֲוֹמְדִים לְשִׁפְיָהּ וּפְסוּלִים לְנְטִילָה (8).

7) ואם עשה מלאכה בקרח ואחר כך נמס הקרח ונעשה מים, מצדד הגרי"י קניבסקי (תשובה המדפסת בקהילות יעקב ברכות סי' ל, וראה קובץ תשובות ח"ד סי' טז שהשואל היה הגרי"ש אלישיב) שהמים כשרים לנטילה. שהרי הטעם שמים שנעשתה בהם מלאכה נעשו כשופכים, אין זה מחמת שעצם המלאכה ממאיסה את המים, שהרי כתב במשנב' להלן (ס"ק ח) שאם נפלה הפת **המשך בעמוד הבא**

הִלְכוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָם

ביאורים ומוספים המשך

שהמים כשרים אלא דוקא במקום שלא נח לו בנפילה. ואף כשכבר נטל במים אלו שכשרים לנטילה, מ"מ לכתחילה אם יש לו מים אחרים, כתב בספרו מחנה ישראל (שם) שיחזור ויטול בלי ברכה. ועל מעשה של קטן האם יש לדונו כמעשה בלא כוונה, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק נה.

[שנה"צ ס"ק יג]

אֶפְשָׁר דְּהוּא בְּכָל שׁוֹפְכִין, וְכַמוּ בְּשֶׁתָּה לָבֵב, לְקַמְהָ¹³. (13) ואם טבל ידיו במים, כתב להלן (ס"ק כא) שאף שאין טבילת הידים נחשבת מלאכה מ"מ אם המים נמאסים מחמת ידיו, יש לפסול כמו לגבי שתיית הכלב. ובדעת החזו"א בדין זה, ראה במה שכתבנו במשנ"ב להלן ס"ק כג.

[משנ"ב ס"ק ט]

שְׁעַל יְדֵי הַמַּיִם נְצַטְנָנִין¹⁴ וכו', שְׁלֵא יִתְחַמְמוּ מִחַם הַיּוֹם, כְּשֶׁרִינִין¹⁵ וכו', וְאֶפְלוּ אִם מֵת הַדָּג אַחֲרֵי-כֵן לֹא נִפְסְלוּ הַמַּיִם¹⁶. (14) וכן אם חימם יין או כל דבר אחר במים חמים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' נא) שנפסלו המים לנטילה. וכן מים שהיו בבבוק גומי, שרגילים לחמם בהם את הגוף או את המיטה, כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' מו) שנפסלים לנטילה כמים שצינן בהם יין, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שנחשב שנעשתה בהם מלאכה ופסולים, ועוד שהרי הם נמאסים ביותר.

(15) והחזו"א כתב (א"ח סי' כב ס"ק ט) שהמים פסולים, שאף זה נקרא מלאכה, ומה שחילקו האחרונים בין מתקן למשמר, אין לזה מקור. אך מ"מ גם לדעתו אם נתן לתוך המים דגים שיחיו שם, אין זה חשוב מלאכה [בדעת תורה הביא בשם ספר דמשק אליעזר (חולין פרק כל הבשר) שהטעם שאין הדגים פסולים את המים כיון שברית הדגים מהמים, ובספר שלחן הטהור (ס"ד) כתב שהטעם לכך כיון שגם בנהר יש דגים].

ולענין מים שנתן בתוכם פרחים כדי שלא יכמשו, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק יא.

(16) אכן אם נשתהה הדג במים לאחר שמת, כתב הכף החיים (ס"ק יג) שאף לדעת הא"ר המים נפסלו לנטילה מפני שנסחרים ונעשו שופכים.

[משנ"ב ס"ק יא]

אִם שָׁרָה בְּהֵן הַיְיָקוֹת שְׁלֵא יִקְמָשִׁין¹⁷ וכו', דְּמַקְרִי מְלֵאכָה וּפְסוּלִין¹⁸, וְיֵשׁ מְקַלְטִין בְּדִיעְבְּדִין¹⁹.

(17) וכן אם העמיד את הארבע מינים בכלי עם מים, כתב התפארת ישראל (ידים פ"א אות כו) שלדעת המג"א המים נפסלים לנטילה. ולענין אגרטל עם פרחים, ראה הע' הבאה.

(18) ואף שהביא לעיל (ס"ק ט) בשם המג"א שאם נתן בתוכם דגים חיים שלא ימותו אין זה מלאכה לפי שאין המים פועלים בהם רק שזומרים אותם, כתב הגרי"י קניבסקי (קדילות יעקב ברכות סי' ל ד"ה עיקר) שאולי בירקות נעשה דבר חדש שכשנשרים במים נעשים לחים, מה שאין כן הדגים שאינם מקבלים שום שינוי במים אלא שעל ידי כך אינם מתייבשים [וראה שעה"צ ס"ק יז].

וכעין זה כתב הבן איש חי (שנה א פ"ר קדושים אות ח) לענין מים שנתן בהם פרחים כדי שלא יכמשו, שנפסלים לנטילה משום מלאכה, משום שהפרחים שהיו באויר בלא מים מוכרח שהיה בהם קצת יובש וכאשר ינחם במים אי אפשר שלא ישיבוהו, ואין זה דומה למים שנתן בהם יין כדי לשמור על צינתו.

מאליה למים, הם כשרים למרות שאם שרה בהם את פיתו נפסלו, והרי אין הבדל בעצם המים אם שרה בהם פתו בידיים או שנפלה מאליה, אלא ודאי ש"שם המלאכה" פוסל את המים, דהיינו שנמאסים ונפסלים מחמת שנקראים מים שהשתמשו בהם, ולכן כשנפלה פתו לתוכם אין זה נקרא מים שנשתמש בהם ואינם פסולים. ומעתה גם מים שבאו מקרח שנשתמש בו, מ"מ המים הם פנים חדשות' ואין זה נקרא שנשתמש בהם ולכן אינם פסולים לנטילה. וכן כתבו הפסקי תשובה (ח"א סי' מז, בהגהה), שו"ת קרן לדוד (א"ח סי' מז), שו"ת הר צבי (א"ח ח"א סי' פט) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ח) שקרח שהופשר כשר לנטילה מחמת שפנים חדשות באו לכאן [ולענין מי קרח הנוטפים מארגו קרח, ראה בשו"ת קרן לדוד שם ובשו"ת הר צבי שם ובקהילות יעקב שם צדדים נוספים להכשירם לנטילת ידים].

(8) לענין המים המגיעים לבתים ומפעילים בדרכם 'שעון מים' המודד את כמות המים, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין לפסולם בכך, שכיון שזוהי דרכם ואינם מיתעדים לשפיכה, לא נעשו כשופכים. הוסיף, שמתעם זה גם מים המגיעים מחבית שעל הגג שיש בתוכה מצוף, שעל ידי המים מתרומם המצוף וסוגר את הברז, אינם פסולים, כיון שלא נעשו בכך שופכים, שזו דרכם. וכעין זה כתב בשו"ת חשב האפור (ח"א סי' קמט).

[משנ"ב ס"ק יז]

דְּחָשִׁיב זֶה מְלֵאכָה וְנִעְשֶׂוּ הַמַּיִם שׁוֹפְכִין⁹ וכו', אֵין חֲלוּק בֵּין הוּא עֲצָמוֹ לְאֶחָרִים¹⁰.

(9) וביאר החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק י), שכונת המשנה [שהיא מקור דברי השו"ע (באר הגולה ג)] בכך שכתבה את המקרה של שרה פתו במים, לחדש שהמים נפסלים מחמת מלאכה לא רק כשעושה מלאכה בכל המים כגון שמצנן בהם דבר מה, אלא אפילו שרה פתו הקשה במים כדי לרכבה שלזה מספיק מעט מים הנבלעים בפת, מ"מ חשוב עשיית מלאכה בכל המים, משום שלא חילקו חכמים דבר. וכעין זה כתב הקצושי"ע (סי' מ ס"ט) שאף אם נשתמש במעט מים מתוך כלי גדול, כגון שטבל אצבעו לנקותה בכלי גדול מלא מים, נחשב שנעשתה מלאכה בכל המים. וראה מה שהבאנו להלן ס"ק יא בשם הפמ"ג הידי הקטנה, ובשעה"צ ס"ק כ בשם ההר צבי. והוסיף החזו"א (שם), שאפשר שאף השורה פת רכה כדי שיוכל למצוץ את המים שנשפגו בה, הרי הוא בכלל שרה פתו.

(10) והחזו"א (שם ס"ק ט) הביא ראייה לדבר, שהרי יש מהפוסקים הסוברים שאפילו אם שתתה מהם בהמה, המים נפסלים מחמת מלאכה כמובא בשו"ע להלן ס"ד, ואם כן כל שכן במלאכה שעשה אדם אחר [ומה שאין אנו פוסקים כדעתם זהו מטעם אחר, ראה במשנ"ב להלן ס"ק כב]. והטעם שיוכל לפסול מי חברו לנטילה, אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כתב השערי תשובה (ס"ק ד) וביארו הכף החיים (ס"ק יא) שהרי זה דומה למשליך חלב לקדירת חברו שנאסרת בכך, כיון שהאיסור אינו תלוי במחשבה אלא במעשה.

[משנ"ב ס"ק ח]

נְתַפְנֵן לְשֵׁרוֹת פְּתוֹ בְּמַיִם¹¹ וכו', וְנָפֵל מְעֲצָמוֹ בְּמַיִם, כְּשֶׁרִים¹².

(11) ולענין דיעבד אם כבר נטל ממים אלו, כתב בספר מחנה ישראל (דינים, פ"ג אות יז) שאף שחייב ליטול ידיו שנית ולא עלתה לו נטילה, לא יברך על הנטילה השנייה.

(12) ואם בדיעבד נח לו בנפילת הפת למים, כתב החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק י) שיש להסתפק אם נפסלו המים, שאולי לא נאמר

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָם

ביאורים ומוספים המשך

ואם שורה מעט ירקות בחבית מלאה מים, ולצורך הירקות מספיק מעט מים וניכר לכל שלא ייחד כל החבית לצורך הירקות, כתב הדעת תורה בשם יד הקטנה שאין המים שבחבית נפטלים לנטילה, שכיון שטעם הפסול במים שנעשתה בהם מלאכה משום שנעשים כשופכים [ראה לעיל ס"ק ז], אם כן הכל כפי העניין, ורוב בני אדם אינם מייחדים חבית מלאה מים לשריית מעט ירקות, ובטלה דעת המיעוט אצל כל אדם.

19) ובספרו מחנה ישראל (דינים פ"ג אות יח) סתם להקל כהיש אומרים האלו.

וראה לעיל (שם) שהבאנו דעת החזו"א שאין לחלק בין משמר למתקן ושניהם נחשבים מלאכה.

והטעם שכל המים נפטלים, אף שהמים שהוסיפו לחלוות בירקות בלועים בתוכם ובשאר המים שבכלי לא נעשתה מלאכה, כתב התורת חיים בשם הפמ"ג שלאחר מעת לעת המים חורים ונפלטים ומתערבים בכל המים שבכלי. אכן ראה לעיל (ס"ק ז) שהבאנו שדעת החזו"א שכשעושה מלאכה במים שבכלי, אף שעבור המלאכה שעושה מספיק מעט מים, מ"מ נחשב שעשה מלאכה בכל המים שבכלי, משום שלא חילקו חכמים בדבר.

הלכות נטילת ידים סימן קם

ביאורים ומוספים

[משוב"ב ס"ק יב] להחמיר⁽²⁷⁾ וכו', בטליתין כמעט⁽²⁸⁾ ומשלימין אפלו לרביעיית⁽²⁹⁾, אם לא נשתנה מראיהן⁽³⁰⁾.

26) וכן אם שטה מהם חמור או סוס ושאר בהמה טמאה, כתב הכף החיים (ס"ק כז) שנמאסים ואין שותים מהם בני אדם ונעשו שופכים.

אכן החו"א כתב (א"ח סי' כב ס"ק יח), שאף על פי שמים אלו אינם ראויים לשתיית אדם, אין לפסולם לנטילה משום מיאוס, כיון שעדיין ראויים הם לשתיית בהמה [וראה להלן סי' ח-ט ובמשנ"ב להלן ס"ק לו ו-לט, ולבאר את דברי המשנ"ב ראה מה שכתב הכף החיים (ס"ק כח)]. ולכן ביאר החו"א שהטעם שלדעות אלו נפסלים המים בשתיית כלב זהו משום שמים שבאו בפי בהמה וזיהוה הרי הם בכלל מלאכה, ואפילו שלענין מי חטאת אין זה נחשב מלאכה, מ"מ לגבי נטילה כיון שכבר באו בפה נתבטלו ונתייחדו לתשמש ונפרשו מכל העולם כמו מים שנעשתה בהם מלאכה. אלא שכיון שרגילות ליטול במים יותר מרביעית לכן בשאר בהמה זיהוה שנוטל מפייהם רק מעט מים אין כאן חשש שמא אין רביעית ממים כשרים חוץ מהמים שנטפו מהם, אבל כלב שדרכו ללקק [ואף חזיר חתול ועכבר, כתב הכף החיים (שם) שהם מלקקים] ונוטל מפי מים רבים יש חשש שמא אין בכלי רביעית ממים כשרים [ושלא כדעת המשנ"ב להלן (ס"ק זה) שמים פסולים משלימים לרביעית]. מאידך הדעת תורה כתב בשם המאמר מרדכי שכיון שהמים שלקק מהם הכלב או החזיר ראויים עדיין לשתיית בהמה הרי הם כשרים לנטילת ידים.

וכן מים שדיו בבית הכסא, כתב בדעת תורה (ס"ד) שלכתחילה לא יטול בהם ידיו, שהרי הם מאוסים לשתיית אדם הינם כמים שלקק מהם הכלב החזיר. מאידך, משמעות החו"א (שם סי' כד ס"ק כז) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' לו) וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' עא) הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב פט"ו תשובה ח) שהמים אינם נפסלים לנטילת ידים משום שעמדו בבית הכסא, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' א).

ואם אפשר ליטול ידיו בבית הכסא או בבית המרחץ, ראה מה שכתבנו לקמן סי' קטב ס"ק א.

27) ומשמע מדבריו שאם ראינו ששטה מהם נחש [נודאי יש בהם סכנה], פסולים לנטילה, וכן כתב הכף החיים (ס"ק ב).

והנהגת החו"א והגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' רו) להזהר בגילוי גם לענין נטילת ידים ביום, וכן כתב בכף החיים (שם) שהיכן שאפשר יש להזהר כמו שנוהרים לענין שתייה לכתחילה [וכן הביא השערי תשובה (סי' ד ס"ק ז) בשם כמה פוסקים].

ומים האטורים באיסור אכילה או אף באיסור הנאה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ה) שאינם פסולים לנטילת ידים [וכעין זה כתב המקור חיים (לבעל החוות יאיר) סי' יב ד"ה אלא]. אך הוסיף שמ"מ לכתחילה לא יטול במים האטורים בהנאה, שאף שמצוות לאו ליהנות ניתנו יש לחוש שיש לו קצת הנאה כשרחץ ידיו.

28) ואף כשאין במים הכשרים פי שנים מהמים הפסולים, כתב הפמ"ג (שם) שבטלים, שכל שהמים הכשרים הם הרוב, ואפילו בכל שהוא, בטלים בהם המים הפסולים ואין צריך חד בתרי.

והאם אסור לכתחילה לערב מים פסולים במים כשרים מחמת שאין מבטלים איסור לכתחילה, ביאר בשע"צ לקמן (סי' תרכו ס"ק ו) את דברי השו"ע שם (ס"א) שיותר לכתחילה לערב סכך פסול בסכך כשר שאין צילתו מרחבה מחמתו, שאין זה נחשב ביטול איסור לכתחילה כיון שאין כאן שם איסור שהרי אין איסור מצד עצמו לישב מתחת לסכך פסול אלא שהיושב תחתיו אינו

[משנ"ב ס"ק יב]

דאינו עושה מלאכה בהמים אלא בא להשביח⁽²⁰⁾.

20) ולענין מים שמעורבים בהם כימיקלים לחיטוי אם הם כשרים לנטילת ידים, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ג.

ולענין מים שמעורבים בהם חומרי טעם, אם כשרים לנטילת ידים, ראה מה שכתבנו לקמן ס"ק טד.

[משנ"ב ס"ק יג]

אם כן יש צורך בהרחקתן, פסולים⁽²¹⁾ וכו', ובכרפי יוסף בשם בית דוד מ'חמיר ב'ה⁽²²⁾.

21) ואף טעם הפסול מדין שינוי מראה, שהרי כתב לעיל (ס"ק ג) שמים שנשתנו מראיהם מחמת עפר וטיט המערב בהם אין זה נחשב שינוי מראה הפוסל כיון שזהו דרך גידולם וגם דרכם לצול, אלא כיון שיש לו צורך בהדחתם כדי להוריד העפרורית הרי נעשה במים מלאכה.

22) וכן כתב החו"א (א"ח סי' כב ס"ק ט), שחשוב מלאכה והמים פסולים.

[שע"צ ס"ק כ]

דקא ה'מים ש'נש'א'ר לא נ'ע'ש'ה מ'לא'כ'ה⁽²³⁾ וכו', בכרפי יוסף בשם בית דוד ש'מ'ח'מיר ב'ה⁽²⁴⁾.

23) ומי ששכשך ידיו בתוך אמבטיה גדולה, כתב בשו"ת הר זבי (א"ח ח"א סי' פח) שלכאורה יש לזקוק מדברי השע"צ כאן שלא נפסלו כל המים בשכשוכו, אלא רק שיעור המים שניקה בהם את ידיו, שבהם עשה מלאכה, וממילא מתבטלים המים הפסולים ברוב המים הכשרים. אך כתב שמדברי השו"ע הרב (י"ז) שכתב שאם הטביל ידיו במים כדי לטהר הרי נעשה מלאכה בכל המים, משמע שכיון שכל המים מחוברים הם נחשבים לגוש אחד וכשעושה מלאכה במקצת המים נחשב שעושה בכלם [אך יש לחלק שהשע"צ כתב כן כשלא נעשתה כאן מלאכה גמורה אלא רק שנספגים המים בדרנות]. וראה מה שהבאנו במשנ"ב לעיל ס"ק ז בשם החו"א והקצו"ע, וסי' יא בשם הפמ"ג והיד הקטנה. וראה מה שהבאנו במשנ"ב לעיל ס"ק ו ולהלן ס"ק יח בשם הקצו"ע.

24) והחו"א כתב (א"ח סי' כב ס"ק ט), שחשוב מלאכה והמים פסולים.

[משנ"ב ס"ק יח]

דקתם י'דים ה'עו'ק'ים ב'ע'ש'ה נ'ק'ים נ'א'ין ב'ה'ם ל'כ'ל'ה⁽²⁵⁾.

25) מבואר שאם היו ידיו מלוכלכות הדיח אותן כדי לנקותן, נפסלו המים, וכתב להלן (ס"ק נד) שאפילו לא היו ידיו מלוכלכות ממש מ"מ כל שיש לו צורך לנקותן מחמת שנגעו במקום הטינופת נעשו כשופכין. הוסיף הקצו"ע (סי' מ ס"ט), שאפילו אם שכשך רק אצבעו הקטנה במים לנקותה נפסלו כל המים מפני שנעשתה בהם מלאכה. אכן החו"א (א"ח סי' כב ס"ק טז) כתב שהטעם שאין המים נפגמים כשהדיח ידיו בהם כדי לנקותם, הוא משום שאין המים נפגמים אלא כשממששים למשמשי האדם כגון כלים ואוכלים, אבל כשממששים לאדם עצמו שעליו נאמר זהארץ נתן לבני אדם אינם נפגמים בכך שדרך האדם לשמש בכל. ורק כשנטל ידיו בהם המים הנשפכים נפגמים משום מלאכה [ומשמע אם כן שאף כשמכניס לתוך המים את ידיו המלוכלכות אינם נפגמים].

[משנ"ב ס"ק טז]

דנ'מ'א'ס'ין ה'מים מ'ש'ת'יה נ'נ'ע'ש'ו כ'ש'ו'פ'כ'ין⁽²⁶⁾ וכו', לענין נטילה אין

הלבנות נטילת ידים סימן קס

נג

באר הגולה

ו ר"ש שם פתח
המשנה ז תוספתא
ושם פירוש הר"ש
ט ר"ש ואור ירוש
ט בתי יוסף י בית
יוסף מלשון הרמב"ם
פרק ו מילכות
בבב"ב כ ח"ל קו
ל שם

(יג) או חדשים, קשרים. ואם הטביל בהם הנחתום הגלסקין, (פרוש, כפרות לחם) פסולים. אָבֵל (יד) אם טבל ידיו במים וטח פני (טו) הגלסקין, (טז) או שחפן מהם בחפניו, המים (יז) הנשארים לא נעשה בהם מלאכה ולפיכך קשרים אם לא נשתנו מראיהן. (והוא הדין מים יחי) שהנחתום מדיח ידיו בהם מן הבצק הדבק בידיו (כ"ב בשם ר' דחמ): ג' זמנים שלפני הנפח, אף-על-פי שלא נשתנו מראיהם פסולים, מפני שבידוע שנעשה בהם מלאכה דהינו שפכה בהם הברזל; (יט) ושלפני הספור, אם נשתנו מראיהם פסולים, ואם לאו קשרים: ד' מים ששטו מהם (כ) התרנגולים או שלקק (פרוש, שתינת הפלג נקרא לקיה) מהם הפלג, (כא) יש מי שפוסל, (כב) וזאין דבריו נראין, (כג) אלא בין באלו בין בכל שאר בהמה חיה ועוף יש (כד) להקשיר: ה' אין מלאכה פוסלת אלא במים שאובים, בין שהם בכלי בין (כז) שהם בקרקע, אָבֵל (כה) לא במי מקנה או מעין בעודם מחברים: ו' יחמי האור, נוטלים מהם לידים אפלו הן חמין (ט) (כו) שהיך סולדת (פרוש, שכל שפרסו של תינוק נכה הימנו) (כז) בהם: ז' יחמי טבירה,

באר הטב

דברים דאם היו מודחים ונקיים קשרים, דלא מקרי מלאכה, ומ"מ אם שרה כהן וקלות שלא יקמשו מקרי מלאכה ופסולים, דלא גרע מצנן יין במים, וה"ה אם נתן כלי במים בימות החמה שנתבקעו כדי שיתקבצו פסולים,

משנה ברורה

וש"א. ואם נתן בתוך המים דבר שמרחה, כתב בשל"ה לאסור, אבל האחרונים הסימו דאין בו אסור כלל, דאינו עושה מלאכה בהמים אלא בא להשביחם: (יג) או חדשים. ואם היה בהן (יט) עפוריות, אסורן יש צורך בהדחתן, פסולות: (כ) אם נסה במים הפלי אם נקב, שזיבו המים או לא, (כ) יש לדון דלא מקרי נעשה בהם מלאכה, דאין המים עושין שום פעולה, וגלוי מלתא בעלמא היא, כן כתב בחדושי רבי עקיבא איגרי, ומפל מקום מסיק שם דצריך עיון לדינא, ובכרפ"י יוסף בשם בית-דוד מחמיר בזה: (יד) אם טבל וכי'. דטבילת ידים לחוד לא הוי מלאכה, וגם (כז) אין נמאסין המים בטבילת ידים ולכן לא הוי בשופכין; ואף אם לא היו הידים נטולות, לא נטמאו המים בגיטתן, כדלקמה בסעיף יא [מ"א]: (טו) הגלסקין. מיני עגות שלאחר צריכתן דרך לטוח פניהם במים, ופעמים טובלין אותן בהמים, ופעמים שטובל ידיו וטח על פניהם ור"ש: (טז) או שחפן מהם וכי'. זו ואין צורך לומר זו [פמ"ג]: (יז) הנשארים. בכלי אכל אלו שחפניו אם טח בהן פני הגלסקא, הרי נעשה בהן מלאכה: (יח) שהנחתום מדיח. דסתם ידים העוסקים בעשה נקיים ואין בהם לכחות, והיו בהדחת פלים מודחים דלעיל [כ"ו], ומחמת הבצק צריך לומר דלא חשיב להם מלאכה ואפשר משום דיכול (כז) להסירם גם בלא הדחה. וי"ו חולק על דין זה והוכיח הרמב"ם סביבא לה דחשיב זאת מלאכה גמורה, דמדיח ידיו מן הבצק, וכן פסק רש"י וכן הסימו (כ) שארי אחרונים: ג' (יט) ושלפני הספור. שמדיח שם לפעמים (כז) כלי מלאכתו וכו', אבל אינו בחזקה שהדיח שם ולכן קשרים (כה) מספק, ובדלקמה בסעיף יא: ד' (כ) התרנגולים או שלקק וכי'. לפי המבאר בבית-יוסף, לאו דוקא אלו, אלא הוא הדין בכל בהמה חיה ועוף, חוץ מיונה: (כא) יש מי שפוסל. דמבחינן למים של פרות חסאת דנפסקין בשתינת בהמה חיה ועוף וחוץ מיונה; ויש מפרשים שם השעם משום מלאכה, דכשמשביתיה ראשיהם רב מפיחה המים ששטויה, ומים אלו חשיב כמו שנעשה בהם

שער הציין

(יט) ברבי-יוסף: (כ) ואם נתן מים בכלים חדשים כדי שישבועו מבליעת המים ולא יכלעו שוב הפשקה שיתנו כס אחר-כך, צריך עיון אם זה מקרי מלאכה לענין שיחא שוב אסור לטל בהן כששופף המים מהפלי, והא המים שנשארו לא נעשה מלאכה, או אולי היה על-ידין צורך להפלי, דעל-ידי מלוי המים שבע הפלי מהבליעה. אחר-כך מצאתי בכרפ"י יוסף בשם בית-דוד שפחמיר בזה: (כא) לבוש, דבנמאסין יש לפסול, וכמו שכתבו האחרונים בשתינת פלג: (כב) כן צריך לומר לטעם הבית-יוסף אף דוחק הוא, ועין ט"ו: (כג) אלהי נכה ודרך-חיים וכן הנשים הנז"ו, וכן משמע מחז"ל אדם שהשמיט דברי תנ"כ: (כד) וכן בריית [פמ"ג]: (כה) לבוש ואלהי נכה בשם תורת הבית, וכן כתב הגר"א בבאורי לתוספתא דהתקשר בזה הוא משום ספק: (כו) בית-יוסף ורש"ל: (כז) תוספות ח"ל ור"ש ורא"ש בפרה, וכן הרמב"ם בפירושו, משום ריר שקפיהם, דאין שנה לפסול מחמת זה אלא בשנאה דשעורה בכל-שהוא: (כח) בית-יוסף בשם הרמב"ם דרש"י ורובש ומגן אבנה בשם הרמב"ם ור"ש: (כט) אחרונים: (ל) טור: (לא) ע"ל-תמידי: (לב) פרימגד"ם. ומה שפשמע מדברי רש"י דאפלו בענין פוסל שני מראה, כבר פסקו עליו אחרונים: (לג) רש"ל שפסק פדעת סמ"ג וסמ"ק וספר התרומה: (לה) חז"ל אדם, וכן משמע מאלהי נכה שכתב גם-כן רן דלכתחלה יש להחמיר: (לו) דבאמת קמעט כל הראשונים שנאיתי פסקו בקניא להחמיר, והם הר"ח והר"י והרמב"ם והרא"ש והאשכול והאור ורוב והשפלי לקט והרשב"א והרשב"א והחפ"ז והח"י, וגם רש"י לדעת אור ירוש, עיי"ש נדלא כמגן גבורים שהחליט שרש"י סובר פדעת האוסרין: (לז) אגרא: (לח) כן כתב בישיבות-יעקב